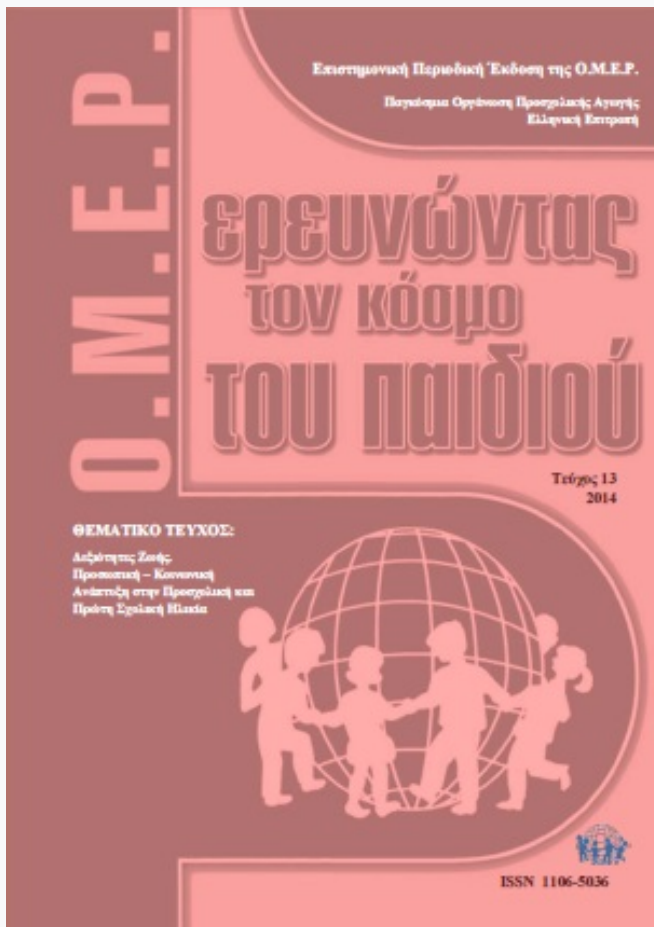

Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού

Τόμ. 13 (2014)

Special Issue - Life Skills

ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ

Ζωή Χαρούμενου (Zoi Charoumenou), Σπυρίδων-Γεώργιος Σούλης (Spyridon-Georgios Soulis)

doi: [10.12681/icw.18006](https://doi.org/10.12681/icw.18006)

Copyright © 2018, Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά-Μη Εμπορική Χρήση 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Χαρούμενου (Zoi Charoumenou) Ζ., & Σούλης (Spyridon-Georgios Soulis) Σ.-Γ. (2014). ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ. *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*, 13, 543–551. <https://doi.org/10.12681/icw.18006>

Χαρούμενου Ζωή, Νηπιαγωγός, μεταπτυχιακή φοιτήτρια Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Σούλης Σπυρίδων- Γεώργιος, Επίκουρος καθηγητής, Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα τελευταία χρονιά στο χώρο της ειδικής εκπαίδευσης επικρατεί η αντίληψη εφαρμογής της συνεκπαίδευσης μαθητών με και δίχως αναπηρία. προκειμένου να επιτευχθεί η συνεκπαίδευση δεν αρκεί τα εκπαιδευτικά προγράμματα να είναι προσαρμοσμένα στις εξατομικευμένες ανάγκες τόσο των παιδιών με αναπηρία όσο και των παιδιών δίχως αναπηρία αλλά είναι σημαντικό να δημιουργηθεί ένα κλίμα που θα ενθαρρύνει τη θετική αλληλεπίδραση μεταξύ τους. Από πολύ νωρίς τα παιδιά γνωρίζουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στους ανθρώπους. όπως προκύπτει από διάφορες έρευνες οι στάσεις απέναντι στα άτομα με αναπηρία προσδιορίζονται σε μεγάλο βαθμό από τα σχετικά στερεότυπα του κοινωνικού περιήγρου. Στο νηπιαγωγείο κρίνεται αναγκαίος ο σχεδιασμός και η εφαρμογή κατάλληλων βιωματικών, διαθεματικών δραστηριοτήτων, οι οποίες θα δώσουν τη δυνατότητα στα παιδιά να γνωρίσουν τα άτομα με αναπηρία. Στόχος της παρούσας ερευνητικής προσπάθειας είναι να παρουσιασθεί η μεταστροφή των απόψεων των παιδιών προσχολικής ηλικίας απέναντι στην αναπηρία μέσω της συμμετοχής τους σε σχετικό πρόγραμμα ευαισθητοποίησης. Αρχικά, με την παρουσίαση εποπτικού υλικού(εικόνες) ανιχνεύθηκαν οι προϋπάρχουσες γνώσεις των παιδιών σχετικά με θέματα αναπηρίας. Στη συνέχεια τα παιδιά είχαν την ευκαιρία μέσω των βιωματικών δραστηριοτήτων να προσεγγίσουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία και να προτείνουν τρόπους με τους οποίους μπορούμε να τα βοηθήσουμε. Στο τέλος, αξιοποιώντας τη συνέντευξη καταγράφηκε η αλλαγή στάσης απέναντι στην αναπηρία. Συνοψίζοντας, η γνωριμία και ευαισθητοποίηση των παιδιών για τα άτομα με αναπηρία αποτελεί μια πρόταση που συμβάλλει στην αποδοχή και συνύπαρξη τους στο πλαίσιο της ιδέας για τη δημιουργία ενός «σχολείου για όλους».

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Συνεκπαίδευση, ειδική εκπαίδευση, αναπηρία, ευαισθητοποίηση

SENSITISATION OF PRESCHOOLERS IN QUESTIONS OF DISABILITY

ABSTRACT

The last years in the field of special education prevails the perception of the students' common education with and without disability. For the common education is not enough the educational programs to be adapted in the individual needs of children with and without disability. It is also important to be created climate that will encourage the interaction each other. From early age the children know the resemblances and differences between people. As it results from various researches the attitudes towards the individuals with disability are determined by the relative stereotypes of social environment. In the kindergarten is necessary the planning and the application of experiential activities, that will give the possibility to children of knowing people with disability. Objective of present inquiring effort is presented the change of preschoolers towards the disability via their participation in relative program of sensitization. At first, with the presentation of pictures was detected the preexisting knowledge of children for infirmity. Afterwards the children had the occasion via the experiential activities to approach the difficulties that face the individuals with disability and to propose ways with which we can help them. In the end, developing the interview was recorded the change of attitude toward disability. Summarizing, the acquaintance and sensitization of children for the individuals with disability constitute a proposal that contributes in the acceptance in the frame of idea for the creation of "school for all".

KEYWORDS

Common education, special education, disability, sensitization

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι στάσεις απέναντι στα άτομα με αναπηρία έχουν διέλθει διάφορα στάδια: από το στάδιο της απόρριψης, του οίκτου και της περιθάλψης σε αυτό της διεκδίκησης, της συμμετοχής και της παροχής

ισότιμων ευκαιριών εκπαίδευσης. Σήμερα, το σχολείο αποσκοπεί εκτός των άλλων να εκπαιδεύει τη νέα γενιά να αποδέχεται τη διαφορετικότητα. Η αποδοχή της διαφορετικότητας σημαίνει αναγνώριση της αυτονομίας του άλλου, της μοναδικότητας και των δυνατοτήτων του. Στο πλαίσιο αυτό, ο εκπαιδευτικός καλείται να αναδεικνύει την αξία κάθε μαθητή ανεξαρτήτως των όποιων δυνατοτήτων ή αδυναμιών του και να τον καθιερώνει σαν ισότιμο εταίρο της τάξης.

Τα παιδιά από πολύ νωρίς αναγνωρίζουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στους ανθρώπους. Γι' αυτό, υπάρχει ο κίνδυνος να υιοθετήσουν προκαταλήψεις απέναντι σε ό,τι διαφέρει. Εξάλλου, τα στερεότυπα διαμορφώνονται ανάλογα με το είδος των πληροφοριών που παρέχονται από το οικογενειακό περιβάλλον, το εκπαιδευτικό σύστημα, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τον κοινωνικό περίγυρο. Σε πολλές περιπτώσεις τα παιδιά προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας νιώθουν περιέργεια για άτομα που συμπεριφέρονται διαφορετικά απ' ό,τι τα ίδια. Η άγνοια και η παραπληροφόρηση είναι πιθανό να μετασηματιστεί σε απόρριψη, λύπηση ή ακόμα και εχθρότητα απέναντι στους διαφορετικούς συνομηλίκους με αναπηρία. Όμως, μέσα από κατάλληλες δραστηριότητες, σχέδια εργασίας και κυρίως βιωματικές καταστάσεις δίνεται η δυνατότητα στα παιδιά να "μπουν" στη θέση του άλλου, να κατανοήσουν τρόπους συμπεριφοράς και να προσεγγίσουν θετικότερα την κατάσταση "αναπηρία".

ΣΤΑΣΕΙΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ- Η ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΣΤΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΝΗΣΙΑΓΩΓΕΙΟΥ

Το παιδί με αναπηρία σήμερα αντιμετωπίζεται με βάση τα νέα επιστημονικά ευρήματα, όπου καταδικάζουν την περιθωριοποίηση και την απομάκρυνση του από το χώρο του σχολείου της γειτονιάς. Η άποψη ότι το παιδί με αναπηρία πρέπει να εκπαιδεύεται από κοινού με τον δίχως αναπηρία συνομήλικό του κυριαρχεί τα τελευταία χρόνια στο χώρο της ειδικής εκπαίδευσης και επηρεάζει συνολικά το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας (βλ. και Ζώνιου-Σιδέρη, 2000, Κυπριωτάκης, 2001) Μόνο μέσα από κατάλληλη εκπαίδευση οι δίχως αναπηρία μαθητές θα μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τους συμμαθητές τους με αναπηρία ως ισότιμα μέλη της τάξης αλλά και της κοινωνίας γενικότερα (Carrington, 1999). Σύμφωνα με τους Ward et al. (1994) τα παιδιά είναι διστακτικά να αναπτύσσουν φιλίες με συνομηλίκους που αντιμετωπίζουν κάποιου είδους αναπηρία, επειδή φοβούνται το άγνωστο και αισθάνονται ανασφάλεια. Ωστόσο, η κατάσταση αυτή αναθεωρείται όταν συνεκπαιδεύονται, και μάλιστα όταν αυτό γίνεται από το νηπιαγωγείο. Με άλλα λόγια, μια πιθανώς αρνητική αντίληψη απέναντι στην αναπηρία μπορεί να αλλάξει σε μικρή ηλικία μέσω της άμεσης και της αυξανόμενης έκθεσης, καθώς και της δομημένης επαφής με τα παιδιά που παρουσιάζουν αναπηρία. Οι έμμεσες εμπειρίες των νηπίων μέσω των βιβλίων, των βίντεο και των συζητήσεων επηρεάζουν σημαντικά τις συμπεριφορές τους απέναντι στα άτομα με αναπηρία (Favazza & Odom, 1997). Αυτή η άποψη επιβεβαιώνεται και από πλήθος μελετών που αναδεικνύουν τα πολλαπλά πλεονεκτήματα της συνεκπαίδευσης. Σε σχολεία, όπου τα παιδιά μαθαίνουν πώς να προσεγγίζουν συνομηλίκους τους με διαφορετικά χαρακτηριστικά αποκτούν σε μεγάλο βαθμό ενσυναίσθηση και κατανοούν καλύτερα τις ατομικές διαφορές των άλλων (Lieber et al., 1998). Σε συγκριτική μελέτη των Nikolaraizi & De Reybekiel (2001), όπου διερευνήθηκαν οι στάσεις μαθητών από την Ελλάδα και το Ηνωμένο Βασίλειο απέναντι σε άτομα με προβλήματα ακοής, όρασης ή κίνησης, διαπιστώθηκε ότι οι μαθητές που εκπαιδεύονταν σε χώρους που παρευρίσκονταν και παιδιά με αναπηρία είχαν θετικότερη στάση και έδειχναν αυξημένο κοινωνικό συναισθηματισμό απέναντι τους.

Επομένως, κρίνεται σημαντικό τα εκπαιδευτικά προγράμματα που εφαρμόζονται στο νηπιαγωγείο όχι μόνο να ανταποκρίνονται στη πολυμορφία αναγκών, συμπεριφορών και διαφορετικών ρυθμών μάθησης του κάθε παιδιού, αλλά και να προωθείται η αναγνώριση της αξίας καθενός ανεξαρτήτως των όποιων σωματικών, νοητικών, ψυχικών ή πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων του.

Για να επιτευχθεί η συνεκπαίδευση "διαφορετικών" παιδιών στην τάξη, το πρόγραμμα σπουδών πρέπει να βασίζεται στις παρακάτω αρχές:

- *«Σεβασμός και αναγνώριση της διαφορετικότητας*

- Προώθηση της ισότητας, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της ενεργητικής συμμετοχής όλων των παιδιών στη διαδικασία.
- Δημιουργία ενός ασφαλούς σχολικού περιβάλλοντος χωρίς διακρίσεις και προκαταλήψεις» (ΥΠΕΠΘ, 2011, σ. 47).

Σε αυτό το πλαίσιο η/ο νηπιαγωγός υποστηρίζει τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης να αποδεχθούν τα παιδιά με ειδικές ανάγκες στην τάξη.

- «Παρέχοντας πληροφορίες στα παιδιά χωρίς να υπερτονίζει τις διαφορές και τις αναπηρίες (π.χ. εξηγεί ότι «η Ειρήνη κάθεται σε αναπηρική καρέκλα γιατί δε μπορεί να περπατήσει»).
- Τονίζει κοινά ενδιαφέροντα και ομοιότητες (π.χ. Άρη και στο Γιάννη αρέσει να παίζει με τα τουβλάκια, θέλεις να φτιάξετε μαζί ένα κτίριο;).
- Παρέχοντας ευκαιρίες στα παιδιά με αναπηρία να αναλαμβάνουν ηγετικό ρόλο ώστε να μην είναι πάντοτε αποδέκτες βοήθειας (π.χ. προτείνει σε ένα παιδί με αναπηρία να μάθει στα υπόλοιπα παιδιά ένα παιχνίδι που γνωρίζει)» (ΥΠΕΠΘ, 2011, σ.48).

Τα παιδιά με αναπηρία μπορούν να επωφεληθούν από τη συναναστροφή τους και την κοινωνική συμπεριφορά που επιδεικνύουν οι τυπικώς αναπτυσσόμενοι συνομήλικοι τους καθώς θα έχουν περισσότερες ευκαιρίες για αλληλεπίδραση, ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων, αποδοχής και φιλίας. (Garalnick, 2001). Σύμφωνα με τους Bailey & Wolery (1992) τα νήπια δεν έχουν ακόμα σχηματίσει άκαμπτα στερεότυπα για καταστάσεις και άτομα, οπότε η πρόωμη επαφή τους με νήπια που παρουσιάζουν αναπηρία, αυξάνει τη δυνατότητα αποδοχής της αναπηρίας. Σε έρευνα της η Carpenter (1994) διερεύνησε τις συμπεριφορές που εκδηλώνουν τα τυπικώς αναπτυσσόμενα παιδιά όταν συναναστρέφονται συνομήλικους με αναπηρία. Συγκεκριμένα, αγόρια και κορίτσια προσχολικής ηλικίας που συμμετείχαν σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα ενταξιακού χαρακτήρα παρουσίασαν υψηλότερη βαθμολογία στη κλίμακα βοήθειας προς τους άλλους και διέθεταν καλύτερη ενημέρωση αναφορικά με την αναπηρία σε σχέση με τους συνομήλικους που δεν συμμετείχαν σε ανάλογο πρόγραμμα. Στο σημείο αυτό χρειάζεται να επισημανθεί ότι το είδος της αναπηρίας οδηγεί σε διαφοροποίηση των στάσεων των παιδιών προς τα άτομα με αναπηρία. Παράλληλα, οι εμφανείς αναπηρίες συγκρινόμενες με αυτές που είναι λιγότερο ευδιάκριτες προκαλούν περισσότερο αρνητικές στάσεις στα παιδιά προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας (Lewis, 1995). Αντιθέτως, έχει διαπιστωθεί ότι τα παιδιά είναι περισσότερο ανεκτικά απέναντι στους συμμαθητές τους που η αναπηρία τους είναι φανερή, απ' ό,τι στους συμμαθητές τους με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες, καθώς δεν μπορεί να ερμηνεύσουν τη χαμηλή σχολική επίδοση (Maras & Brown, 2000). Με βάση τα προαναφερόμενα καθίσταται σαφές πως όσο πιο πλήρης είναι η διερεύνηση των αντιλήψεων και στάσεων των παιδιών για τα άτομα με αναπηρία, τόσο πιο εύκολα θα μπορέσει το εκπαιδευτικό σύστημα να παρέμβει και να σχεδιάσει κατάλληλες δραστηριότητες με στόχο την κοινωνική αποδοχή της αναπηρίας (Kamens et al, 2003).

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ.

Τα παιδιά αισθάνονται περιέργεια όταν συναντούν κάποιον που το σώμα του δείχνει αλλιώς από το δικό τους. Η περιέργεια πολλές φορές τα σπρώχνει να κοιτάζουν επίμονα τα άτομα με αναπηρία και να ρωτούν, ώστε να μάθουν περισσότερα. Οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί καλούνται να απαντούν με ειλικρίνεια στις ερωτήσεις τους. Με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά θα συνειδητοποιήσουν ότι πολλά άτομα με αναπηρία ζουν δίπλα τους. Για να είναι αποτελεσματική η προσπάθεια των εκπαιδευτικών για από κοινού εκπαίδευση παιδιών με και δίχως αναπηρία απαιτείται: α) το αναλυτικό πρόγραμμα να είναι αφενός κατάλληλο για όλους τους μαθητές ανταποκρινόμενο στις ιδιαιτερότητες του κάθε μαθητή β) οι εκπαιδευτικοί να έχουν τη διάθεση να πειραματίζονται με εναλλακτικές μεθόδους διδασκαλίας και να υιοθετήσουν ένα νέο τρόπο σκέψης προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις συνθήκες μάθησης ή και τις δυσκολίες του κάθε μαθητή γ) να εμβαθύνουν στις δικές τους ιδεολογικές συγκρούσεις και στάσεις απέναντι στα διάφορα κοινωνικά θέματα (Βλάχου, 2000). Επίσης, είναι ζητούμενο η μεγιστοποίηση της σκόπιμης αλληλεπίδρασης μεταξύ παιδιών με και δίχως αναπηρία. Οι Τζουριάνου και Μπάρμπας

(2001) διερευνώντας τις απόψεις 1009 νηπιαγωγών σε θέματα ειδικής εκπαίδευσης διαπίστωσαν πως το 62,4% του δείγματος θα έθετε ως στόχο την κοινωνικοποίηση των παιδιών με αναπηρία και μόνο το 15% θα επιδίωκε ταυτόχρονα τη μάθηση και τη κοινωνικοποίηση.

Με βάση τη διεθνή βιβλιογραφία κρίνεται απαραίτητος ο σχεδιασμός αποτελεσματικών προγραμμάτων, τα οποία θα βοηθήσουν τους μαθητές να αναπτύξουν την ικανότητα της κατανόησης και της ενσυναίσθησης για τους «διαφορετικούς» συμμαθητές τους (Maras & Brown, 2000). Η ενσυναίσθηση αποτελεί κοινωνική δεξιότητα, σύμφωνα με την οποία τα παιδιά αντιλαμβάνονται τα συναισθήματα και την οπτική των άλλων και δείχνουν ενδιαφέρον γι' αυτά (Eisenberg et al., 1996· Gottman, 2000). Κατά την Dunn (1988) τα παιδιά ήδη από την πρωτοσχολική ηλικία δείχνουν την ευαισθησία τους στους άλλους. Όμως, για να επιτευχθεί αυτό, πρέπει να συμμετέχουν σε βιωματικές καταστάσεις προσομοίωσης μέσω των οποίων θα αισθανθούν τη «διαφορετική» κατάσταση. Με άλλα λόγια, οι νηπιαγωγοί στο πλαίσιο του καθημερινού προγράμματος μπορούν να οργανώνουν δραστηριότητες με στόχο την αποδοχή των ατόμων με αναπηρία. Ενδεικτικές δραστηριότητες είναι:

Αφού χωρισθούν τα νήπια σε ζευγάρια το ένα παιδί κρατά τα μάτια του κλειστά ή δένουμε ένα μαντήλι και καθοδηγείται από το άλλο. Σε περίπτωση που κάποιο παιδί δυσκολεύεται να κρατήσει τα μάτια του κλειστά, δεν πιέζεται. Επίσης, μπορεί να δοθεί ένα μαστούνη στο παιδί που έχει κλειστά τα μάτια, ώστε να το χρησιμοποιεί κατά τη μετακίνησή του στο χώρο. Τα παιδιά αναφέρουν τι τα δυσκόλεψε και πώς αισθάνθηκαν ως τυφλοί και ως οδηγοί. Επίσης, μπορεί να εξηγηθεί πώς ένας σκύλος βοηθά τα άτομα με τύφλωση να μετακινούνται. Επιπρόσθετα, τα νήπια με κλειστά μάτια καλούνται να αναγνωρίσουν διάφορα αντικείμενα χρησιμοποιώντας τις υπόλοιπες αισθήσεις και να προσδιορίσουν το γεωμετρικό τους σχήματα. Παρουσιάζονται στα παιδιά κουτιά φαρμάκων, στα οποία είναι αποτυπωμένη η γραφή Braille και συζητείται η χρησιμότητα της συγκεκριμένης γραφής ή καλείται ένα άτομο με τύφλωση στο νηπιαγωγείο να μιλήσει για τη γραφή Braille. Τα παιδιά μπορούν να συνεργαστούν και να δημιουργήσουν ένα ανάγλυφο κολάζ όπου το χαρίζουν στο σχολείο τυφλών της πόλης.

Όσον αφορά την κινητική αναπηρία προτείνονται τσουβαλοδρομίες, κουτσό, ζωγραφική με το στόμα ή με τα δάχτυλα των ποδιών. Με αυτό τον τρόπο, τα παιδιά θα ανακαλύψουν νέους τρόπους ζωγραφικής και θα μιλήσουν για την εμπειρία τους. Επίσης, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ένα καρότσι, όπου ένα-ένα παιδί θα κάθεται και θα μετακινείται από κάποιο άλλο. Σχολιάζονται εικόνες που παρουσιάζουν τις δυσκολίες που συναντούν τα άτομα με αναπηρία στη καθημερινότητα τους. Για παράδειγμα όταν τα αυτοκίνητα παρκάρουν σε θέσεις στάθμευσης αναπήρων. Γίνεται μια μικρή έρευνα σχετικά με την προσβασιμότητα των ατόμων με αναπηρία και στη συνέχεια στέλνετε σχετική επιστολή από τα νήπια στο δήμαρχο της πόλης. Οι προαναφερόμενες δραστηριότητες εντάσσονται στην ενότητα του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών του Νηπιαγωγείου «το σώμα μου».

Επίσης, η παγκόσμια ημέρα ατόμων με αναπηρία μπορεί να αξιοποιηθεί ώστε τα παιδιά να κατανοήσουν πτυχές της αναπηρίας. Παρουσιάζονται βίντεο στα οποία συμμετέχουν άτομα με αναπηρίες στους Special Olympics και τα παιδιά παροτρύνονται να τα σχολιάσουν. Γίνεται αναφορά στο ταλέντο και στις ικανότητες διάσημων ατόμων με αναπηρία, όπως στο Μπετόβεν ακούγοντας κάποια μουσικά κομμάτια του είτε στον Κρίστου Μπράουν ο οποίος ζωγράφιζε με το αριστερό πόδι.

Παράλληλα, φέρνοντας τα παιδιά σε επαφή με ανάλογα κείμενα παιδικής λογοτεχνίας τα εξοικειώνουμε με την εικόνα της αναπηρίας. Άλλωστε, υπάρχουν πολλά βιβλία με θέμα την αναπηρία ανάλογα την ηλικία του παιδιού, όπως: Το βιβλίο «Μια μαγική νύχτα» της Ιωάννας Σταματοπούλου, εκδόσεις Κέδρος (2005), όπου το παιδί ταξιδεύει με τη Μότσα, τη γάτα, στον κόσμο των ατόμων με προβλήματα όρασης. Στο βιβλίο της Λίτσας Ψαραύτη «Ο Θωμάς» εκδόσεις Άγκυρα (2003) γίνεται αναφορά στο πώς ένα παιδί με αναπηρία μπορεί να αναπτύξει τις ικανότητες του με τη βοήθεια γονιών και εκπαιδευτικών. Το βιβλίο «Μια αδελφούλα με ειδικές ανάγκες» της Κλοντ Χελφτ, εκδόσεις Άγκυρα (2003), περιγράφει μια οικογένεια που αποκτά ένα παιδί με αναπηρία. Το βιβλίο «Η Αργυρώ γελάει» του Γουίλις Τζιν εκδόσεις Πατάκη (2001) αναφέρεται στα κινητικά προβλήματα.

Για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων αυτών, οι νηπιαγωγοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν ως αφορμή καταστάσεις της καθημερινότητας, όπου καταγράφεται η διαφορετικότητα. «*Το πρόγραμμα*

πρέπει να είναι προσαρμοσμένο στο αναπτυξιακό επίπεδο των παιδιών και να επικεντρώνεται στη μάθηση που επιτυγχάνεται μέσω της συμμετοχής. Παράλληλα, απαιτείται να ενθαρρύνονται τα παιδιά να διατυπώνουν ερωτήσεις και υποθέσεις ώστε να αναπτύσσονται περαιτέρω οι νοητικές και συναισθηματικές τους ικανότητες» (Τριλίβα κ.α., 2008, 32-33).

Η ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ

Στο πλαίσιο των προαναφερομένων επιχειρήθηκε να διερευνηθεί η μεταστροφή των απόψεων των παιδιών προσχολικής ηλικίας απέναντι στην αναπηρία μέσω της συμμετοχής τους σε σχετικό πρόγραμμα ευαισθητοποίησης. Συγκεκριμένα, αρχικά με την παρουσίαση εποπτικού υλικού και την υποβολή ανοιχτών ερωτήσεων ανιχνεύθηκαν οι προϋπάρχουσες εμπειρίες και γνώσεις των παιδιών για το συγκεκριμένο θέμα. «Οι ανοιχτές ερωτήσεις είναι αυτές που ενθαρρύνουν το διάλογο και ενεργοποιούν ανώτερες γνωστικές λειτουργίες, όπως η ανάλυση, η σύνθεση και η αξιολόγηση. Οι ανοιχτές ερωτήσεις δίνουν επίσης τη δυνατότητα στα παιδιά να εκφράσουν τα συναισθήματα και τις απόψεις τους» (ΥΠΕΠΘ, 2011: 63-64). Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκαν βιωματικές δραστηριότητες. Ειδικότερα, τα παιδιά είχαν την ευκαιρία μέσω σχετικών δραστηριοτήτων να κατανοήσουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία και να προτείνουν τρόπους με τους οποίους μπορούν να βοηθηθούν.

Η παρούσα ερευνητική προσπάθεια πραγματοποιήθηκε στο Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών στο Άργος Ορεστικό του νομού Καστοριάς με τη συμμετοχή είκοσι παιδιών προσχολικής ηλικίας. Στην αρχή ζητήθηκε από τα παιδιά να περιγράψουν τις ακόλουθες εικόνες και να αναφερθούν στις δυσκολίες που πιστεύουν πως αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία. Οι ερωτήσεις που τέθηκαν ήταν:

Τι βλέπεις σε αυτή την εικόνα; Γιατί αυτοί οι άνθρωποι είναι σε καρότσι; Τι δυσκολίες πιστεύεις πως αντιμετωπίζουν; (εικόνα 1)

Εικόνα 1

Γιατί αυτός ο άνθρωπος έχει μαστούνη και σκύλο; Τι προβλήματα αντιμετωπίζει; Τι θα έκανες για να το βοηθήσεις; (εικόνα 2)

Εικόνα 2

Πιστεύεις ότι αυτό το κορίτσι αντιμετωπίζει κάποιο πρόβλημα; (εικόνα 3)

Εικόνα 3

Όσον αφορά τις απαντήσεις των παιδιών, η πλειοψηφία αναγνώρισε τα άτομα με κινητικά προβλήματα. Συγκεκριμένα, για την πρώτη εικόνα, τα δεκατέσσερα νήπια ανέφεραν πως παρουσιάζονται άτομα που είναι ανάπηρα, δε μπορούν να τρέξουν, να περπατήσουν και χρειάζονται βοήθεια για να βγουν βόλτα, τέσσερα παιδιά είπαν πως ίσως αυτοί οι άνθρωποι έχουν σπάσει τα πόδια τους και δύο ότι η εικόνα μας δείχνει άτομα που δε μπορούν να κουνήσουν τα χέρια και τα πόδια και χρειάζονται βοήθεια για να βγαίνουν από το σπίτι. Για τη δεύτερη εικόνα που παρουσίαζε έναν τυφλό με μπαστούνι και σκύλο δεκαοκτώ νήπια αναγνώρισαν ότι απεικονίζεται ένα τυφλό άτομο, το οποίο έχει μπαστούνι και σκύλο για να τον οδηγεί, ενώ μόνο δύο προνήπια δεν αναγνώρισαν ότι ο άνθρωπος της εικόνας είναι τυφλός και σύμφωνα με τα λεγόμενα τους, η εικόνα έδειχνε ένα παππού που έχει μπαστούνι γιατί δυσκολεύεται να περπατήσει και πάει βόλτα το σκύλο. Για την τρίτη εικόνα, τα περισσότερα νήπια (18/20) αναγνώρισαν ότι στην εικόνα παρουσιάζεται ένα παιδί που έχει κινητικά προβλήματα με δηλώσεις όπως «*δε μπορεί να περπατήσει*», «*δυσκολεύεται να σηκωθεί, να τρέξει*». Τα δεκαπέντε νήπια ανέφεραν ότι ίσως χρειάζεται βοήθεια στο σχολείο για να κάνει μαθήματα και να ανεβαίνει τα σκαλοπάτια, ενώ τρία παιδιά είπαν πως είναι δύσκολο να βγαίνει στο δρόμο γιατί θα δυσκολεύεται να μετακινηθεί. Τέλος, σύμφωνα με τις απαντήσεις δύο νηπίων το κορίτσι της εικόνας είναι όχι μόνο είναι κινητικά ανάπηρο αλλά ίσως και τυφλό, επειδή φορά γυαλιά.

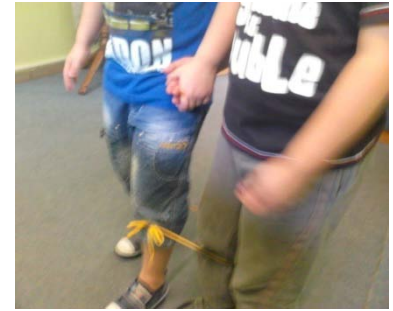
Στη συνέχεια τα νήπια συμμετείχαν σε βιωματικές δραστηριότητες. Στόχος των συγκεκριμένων βιωματικών δραστηριοτήτων προσομοίωσης ήταν τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν ότι όλοι έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά, χωρίς αυτό να σημαίνει κατ' ανάγκη ότι είναι κατώτεροι και να ευαισθητοποιηθούν σε ζητήματα αναπηρίας. Τα παιδιά, συμμετείχαν είτε ατομικά είτε χωρισμένα σε ζευγάρια. Έτσι, ζωγράρισαν με το στόμα, κινήθηκαν με κλειστά τα μάτια, πέρασαν εμπόδια χωρίς να βλέπουν καθοδηγούμενα από το διπλανό τους, αναγνώρισαν αντικείμενα -όπως μαρκαδόρο, λεμόνι, κανέλα, ρίγανη- χωρίς να χρησιμοποιήσουν την όραση, μετακινήθηκαν ανά δυάδα με δεμένα πόδια.

Ζωγραφική με το στόμα

Αναγνώριση με κλειστά μάτια

Μετακίνηση παιδιών στο χώρο

Στη συνέχεια απάντησαν στις παρακάτω ερωτήσεις: Πώς αισθάνθηκες ζωγραφίζοντας με το στόμα; Τι δυσκολίες συνάντησες; Πώς αισθάνθηκες ως τυφλός; Πώς ένιωσες μη μπορώντας να ζωγραφίσεις με τα χέρια;

Σύμφωνα με τις απαντήσεις είναι πολύ δύσκολο να ζωγραφίσει κανείς με το στόμα. Δύο νήπια ανέφεραν πως κάποιος άνθρωπος που καταφέρνει να ζωγραφίσει με το στόμα έχει πολύ ταλέντο. Για τη βιωματική δραστηριότητα που αφορούσε τα άτομα με τύφλωση, δεκαεπτά νήπια σχολίασαν ότι είναι δύσκολο να αναγνωρίσει κανείς αντικείμενα με κλειστά μάτια. Επίσης, αναφέρθηκαν και στις υπόλοιπες αισθήσεις με δηλώσεις όπως «ήταν μαύρα και δε μπορούσα να καταλάβω τι έχω στα χέρια», «για να καταλάβει τι έχει κάποιος τυφλός πρέπει να το αγγίζει με τα χέρια και να το μυρίσει». Τρία παιδιά αναφέρθηκαν στο ρόλο του κοινωνικού περίγυρου, καθώς δήλωσαν «όσοι είναι γύρω από ένα τυφλό άνθρωπο μπορούν να το βοηθήσουν να καταλάβει τι υπάρχει γύρω του, γιατί βλέπει σκοτάδι». Όλα τα νήπια ωστόσο επεσήμαναν πως ένα τυφλό άτομο όταν έχει οδηγό νιώθει σιγουριά, ξέρει που πηγαίνει και δε φοβάται μήπως πέσει. Σύμφωνα με τις απαντήσεις δεκαέξι νηπίων, όταν βλέπουμε κάποιον τυφλό στο δρόμο πρέπει να τον ρωτάμε εάν χρειάζεται βοήθεια. Για τη δραστηριότητα, όπου τα παιδιά έπρεπε να μετακινηθούν ανά ζευγάρι, δεκαοκτώ νήπια είπαν πως οι άνθρωποι με προβλήματα στα πόδια περπατούν αργά και χρειάζονται κάποιον να τους κρατά το χέρι για να περπατάνε πιο εύκολα. Επίσης, αναφέρθηκαν και στα συναισθήματα των ατόμων με κινητικά προβλήματα καθώς δήλωσαν «ίσως νιώθει λυπημένος που δε μπορεί να μετακινηθεί εύκολα από τα αμάξια που υπάρχουν στους δρόμους».

Από τις απαντήσεις των νηπίων γίνεται φανερό πως με τις βιωματικές δραστηριότητες αντιλήφθηκαν τις δυσκολίες και τη συναισθηματική κατάσταση των ατόμων με αναπηρία όταν δε μπορούν να αυτοεξυπηρετηθούν, να μετακινηθούν κλπ. Επίσης, έγινε αναφορά στη βοήθεια που πρέπει να παρέχει ο κοινωνικός περίγυρος στα άτομα αυτά.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ

Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή κατάλληλων βιωματικών, διαθεματικών δραστηριοτήτων σχετικών με την αναπηρία επιτυγχάνει την ευαισθητοποίηση των παιδιών προσχολικής ηλικίας απέναντι σε αυτή την κατάσταση. Ταυτόχρονα, συμβάλλει στην υιοθέτηση θετικών στάσεων, τη μείωση των φόβων και των προκαταλήψεων και προετοιμάζει τα νήπια ως μελλοντικούς ενήλικες πολίτες να αποδέχονται τα άτομα με αναπηρία ως ισότιμους συμπολίτες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Bailey, D.B. & Wolery, M.(1992). *Teaching infants and preschoolers with Disabilities*. New York, McMillan.

- Βλάχου, Α.(2000). Κοινωνική σχολική ένταξη: η κοινωνική ταυτότητα της αναπηρίας. Στο *Ευρώπη σήμερα*. Ρέθυμνο.
- Carpenter, E.(1994). *Preschool children's awareness of other needs: prosocial Responses toward children with and without disabilities*. Dissertation, Purdue University.
- Carrington, S.(1999). Inclusion needs a different school culture. *International Journal of Inclusive education*, 3, 257-268.
- Dunn, J. (1988). *The beginning of social understanding*. Cambridge: Harvard University Press.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Murphy, B., Karbon, M., Smith, M., & Maszk, P. (1996). The relations of children's dispositional empathy-related responding to their emotionality, regulation, and social functioning. *Developmental Psychology*, 32, 195-209.
- Favazza, P.E., Odom, S.L. (1997). Promoting positive Attitudes of kindergarten-age children toward people with disabilities. *Exceptional Children*, 63(3), 405-418.
- Ζώνιου- Σιδέρη, Α. (2000). Η εξέλιξη της ειδικής εκπαίδευσης. Από το ειδικό στο γενικό σχολείο. Στο Ζώνιου- Σιδέρη, Α. (επιμ.), *Άτομα με ειδικές ανάγκες και η ένταξη τους*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σσ. 27-44.
- Gottman, J. (2000). *Η συναισθηματική νοημοσύνη των παιδιών: πώς να μεγαλώσο με παιδιά με συναισθηματική νοημοσύνη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Guralnick, M. J. (2001). Social competence with peers and early childhood inclusion: Need for alternative approaches. In M. J. Guralnick (Ed.), *Early childhood inclusion: Focus on change* (pp. 481–502). Baltimore: Brookes.
- Kamens, M., Loprete, S., Slostad, F. (2003). Inclusive classrooms: What practicing teachers want to know. *Action in teacher education*, 25, 20-26.
- Κυπριωτάκης, Α. (2001). *Μια παιδαγωγική, ένα σχολείο για όλα τα παιδιά: Σύγχρονες αντιλήψεις αγωγής και εκπαίδευσης των παιδιών με εμπόδια στη ζωή και στη μάθηση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Lewis, A.(1995). *Children's understanding of disability*. Routledge: London.
- Lieber, J., Capell, K., Sandall, S., Wolfberg, P., Horn, E. and Bechman P. (1998). Inclusive preschool programs: Teachers' beliefs and practices. *Early Childhood Research Quarterly*, 13, 87-106.
- Maras ,P. & Brown R.(2000). Effects of different forms of school contact on children's attitudes toward disabled and non-disabled peers. *British Journal of Educational Psychology*, 70, 337-351.
- Nikolarazi, M. & De Reybekiel , N.(2001). A comparative study of children's attitudes toward deaf children, children in wheelchairs and blind children in Greece and in the U.K. *European Journal of Special Needs Education*,16, 167-182.
- Τζουριάδου, Μ. & Μπάρμπας, Γ.(2001). Παιδιά με ειδικές ανάγκες στην προσχολική αγωγή: οι απόψεις των νηπιαγωγών. Στο Τζουριάδου Μ. (Επιμ.), *Πρώιμη παρέμβαση, Σύγχρονες τάσεις και προοπτικές*. Θεσσαλονίκη: Προμηθεύς.
- Τριλίβα, Σ., Χατζηνικολάου, Σ., & Αναγνωστοπούλου, Τ. (2008). *Ούτε καλύτερος, ούτε χειρότερος...απλά διαφορετικός. Ασκήσεις εναισθητοποίησης στη διαφορετικότητα για παιδιά δημοτικού και γυμνασίου*. Αθήνα: Gutenberg.
- ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2011). *Οδηγός εκπαιδευτικού για το πρόγραμμα σπουδών του νηπιαγωγείου*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2011). *Πρόγραμμα σπουδών νηπιαγωγείου*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Ward, J., Center, Y. and Bochner, S. (1994). A question of attitudes: integrating children with disabilities into regular classroom. *British Journal of special education*, 21, 34-39.

«Η ολοκλήρωση της εργασίας αυτής έγινε στο πλαίσιο της υλοποίησης του μεταπτυχιακού προγράμματος το οποίο συγχρηματοδοτήθηκε μέσω της πράξης «Πρόγραμμα χορήγησης υποτροφιών ΙΚΥ με διαδικασία εξατομικευμένης αξιολόγησης ακαδ. Έτους 2012-2013» από πόρους του Ε.Π. «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ) και του ΕΣΠΑ (2007-2013)».

Στοιχεία Επικοινωνίας:

Ζωή Χαρούμενου, zoitsach@yahoo.com

Σπυρίδων- Γεώργιος Σούλης, ssoulis@cc.uoi.gr

O.M.E.P.